

Delrapport 171211

Period 161223-171222

**Samverkan FAMILJECENTRAL och FOLKTANDVÅRD
Södra Ryd, Skövde**

**Samverkansprojekt FOLKTANDVÅRD, NÄRHÄLSAN och SKÖVDE
KOMMUN**

SKÖVDE

narhalsan.se

FOLKTANDVÅRDEN

Innehållsförteckning

PERIOD 161223-171222

- 1. Sammanfattning**
- 2. Bakgrund/områdesöversikt**
- 3. Syfte**
- 4. Frågeställningar**
- 5. Genomförande**
- 6. Fortbildning**
- 7. Framtida aktivitet**
- 8. Förväntat resultat**
- 9. Förutsättningar för projektet**
- 10. Nuläge och förbättringar**
- 11. Budget**
- 12. Resurser**
- 13. Framtida finansiering**
- 14. Arbetsform och rutiner**
- 15. Utvärdering och rapport**
- 16. Förkortningar**
- 17. Referenser**

Sammanfattning

Det är väl känt att en god munhälsa grundläggs i tidig ålder. Det finns en tydlig relation mellan barns munhälsa och familjens levnadsvanor. Epidemiologiska uppgifter 2013 visade att 6-åringar i Södra Ryd hade sämre tandhälsa än barn på övriga folktandvårdskliniker i Skövde kommun. En sannolik förklaring till den sämre tandhälsan hos barn i socioekonomiskt svaga områden är att det i dessa områden kan finnas bristande kunskap om hur god munhälsa bibehålls.

Syftet med projektet är att utforma en samverkansmodell mellan barnhälsovård (BHV), öppen verksamhet på familjecentral (FC) och folktandvården (FTV) för att bevara det friska friskt samt vid behov identifiera patienter som löper risk att utveckla en kariessjukdom. I detta koncept ingår att tandvårdens resurser integreras i familjecentralens verksamhet. Syftet är också att utvärdera effekt utifrån andra parametrar som munhälsa, personalens och familjenras upplevelse av samverkan. Ett ytterligare syfte är också att uppnå en mer jämlik munhälsa i Skövde kommun. BHV-personal och personal på öppen verksamhet på familjecentral fick före projektstart en inledande utbildning avseende tandhälsa. Från tidig ålder betonar BHV-sjuksköterska vikten av en god tandhälsa och betonar vikten av goda matvanor och tandborstning med fluortandkräm morgon och kväll. Personal från BHV överför ("remitterar") patienter som löper risk att få karies till folktandvården.

Genom samverkan kan också barn som uteblir från FTV lättare fångas upp, en blankett för överföring har utformats.

Tandsköterska deltar kontinuerligt i babycafé och övrig öppen verksamhet på familjecentral. Personal på öppen verksamhet familjecentral jobbar aktivt med att stötta familjer till goda vanor till gagn för en god allmänhälsa och munhälsa.

Projektet har nu pågått i drygt tre år. Tandsköterska är nu mycket uppskattad del av öppen verksamhet på familjecentralen. Under senaste året har tandsköterskan ytterligare integrerats i familjecentralen verksamhet på olika sätt.

Personalen inom de olika verksamheterna ser stora fördelar med samverkan och mycket tyder på att hälsobudskapet till familjerna förstärks.

Folktandvårdens odontologiska bokslut i Västra Götaland 2016 visar en försämrad tandhälsa i åldersgruppen 3-6 år i regionen. Detta bokslut visar också att tandextraktioner har blivit vanligare i denna åldersgrupp. Avseende åldersgruppen 3-6 år i Södra Ryd, Skövde ses dock en trend till förbättrad tandhälsa.

Bakgrund/Områdesöversikt

Tandhälsan hos barn och ungdomar utvecklas positivt med allt fler individer fria från karies. Denna förbättring har till största delen tillskrivits en frekvent fluoranvändning främst då i form fluortandkräm. Epidemiologiska sammanställningar visar dock en försämring av tandhälsan hos de yngsta barnen. Det finns också tydliga skillnader i munhälsa mellan olika områden. I socioekonomiskt svaga områden är kariesförekomsten avsevärt högre än i områden med bättre socioekonomisk situation. Där väl känt att en god munhälsa grundläggs i tidig ålder. Det finns en tydlig relation mellan barns munhälsa och familjens levnadsvanor. Dessutom finns också en klar relation mellan erfarenhet av karies och sannolikheten att utveckla ny karies trots tandvårdens systematiska arbete med förebyggande åtgärder. Detta tyder på en stor potential att ytterligare utveckla och effektivisera tandvårdens förebyggande arbete.

Det finns även data på att den sämre munhälsan i socioekonomiskt svaga områden samvarierar med en sämre allmän hälsa. Det budskap som tandvården förmedlar i sitt förebyggande arbete syftar till att etablera goda vanor ur munhälsosynpunkt men också ur

allmän hälsosynpunkt. Hälso- och sjukvården och tandvården har samma hälsofrämjande budskap. En stor vinst kan därför uppnås om tandvårdspersonal, personal från barnhälsovård och familjecentral ges tillfälle att samverka för att tidigt uppmuntra och stötta föräldrarna till goda vanor för det lilla barnet.

Grav karies hos små barn ("tidig småbarnskaries") orsakar mycket lidande i form av tandvärk, infektioner, ökad risk för antibiotikaanvändning, problem med ätande, dålig viktuppgång mm. Vid ogynnsamma matvanor och bristfällig munhygien kan karies ha ett mycket snabbt förlopp och innebär att hela bettet kan vara raserat redan i tvåårsåldern. Dessutom visar studier att barn som har karies tidigt ofta fortsätter att utveckla karies. Tandbehandling med grava kariesskador på de små barnen kan bli mycket omfattande och kräver ofta behandling under narkos. Det är därför mycket viktigt att dessa riskpatienter fångas upp i god tid för att på så vis förhindra en kariesutveckling.

Bakgrund med fokus på Södra Ryd.

Epidemiologiska uppgifter från 2013 visar att 6-åringar i Södra Ryd har betydligt högre medelvärde för skadade tänder (deft; kariesade, extraherade och fyllda tänder), högre andel barn med många kariesangrepp (deft ≥ 4) och lägre andel kariesfria barn (deft = 0) än på övriga folktandvårdskliniker i Skövde kommun. Samverkansprojektet startades oktober 2014 med målet att uppnå en jämlik hälsa i Skövde kommun.

Syfte

Det övergripande syftet med interventionen är att uppnå en mer jämlik munhälsa i Skövde kommun, genom en samverkansmodell mellan familjecentral, barnhälsovård och folktandvård i Södra Ryd.

Vidare att utvärdera familjers och personalens upplevelser av samverkan.

Frågeställningar

1. Har samverkansprojektet förbättrat munhälsan hos förskolebarnen i Södra Ryd, Skövde?
2. Hur upplevs samverkansprojektet av familjerna som deltar i familjecentralens öppna verksamhet i Södra Ryd, Skövde?
3. Hur upplevs samverkansprojektet av personalen på familjecentralen i Södra Ryd, Skövde?

Genomförande

Tandvården skickar munvårdsinformation till samtliga 6-månaders barn innehållande tandborste, tandkräm och broschyr på svenska om små barns tänder. Tandvården kallar barnen vid 1 och 2 år för munhälsobedömning och hälsosamtal.

Under barnets första år är samverkan mellan familjecentral (FC), barnhälsovård (BHV) och folktandvården (FTV) oerhört viktig där personal tar del av varandras rön och stöttar och samverkar. Det innebär att folkhälsoarbetet förstärks genom att poängtera att såväl familjecentralen som folktandvårdskliniken är hälsofrämjande arenor. En bra hälsoinformation med inriktning specifikt på matvanor avseende tandhälsa och allmänt hälsobeteende för barn i åldrarna 1 och 2 år är speciellt viktigt just för dessa åldrar. Forskning visar att kostvanor initieras och befästs i tidig ålder.

- Före projektstart ordnades utbildningsdag för all berörd personal på FC, BHV och FTV som arbetar hälsoinriktat med de små barnen. Fokus på utbildningen var att bevara det friska frisk men också tidig identifiering av kariesrisk.
- FTV och hälsoodontologiska enheten förser berörd personal med lämpligt material.
- Vid 8 månaders besök lämnas tandborste och tandkräm samt information på förälders modersmål ut på BHV (detta sker om ett komplement till sedvanligt 6 månaders utskick). BHV- sjuksköterska betonar vikten av att borsta tänderna från första tanden.
- Vid besöket 10-12 månader på BHV läggs speciellt tonvikt på tandhälsa, BHV- personal lyfter på läppen för att inspektera tänder.
- Vid BHV-besök 18 månader läggs åter tonvikt på tandhälsa, inspektion av tänder vid behov. Hälsosamtal vid varje besök.
- Vid BHV-besök 2,5, 4 och 5 år samtal kring tandhälsa (hälsosamtal).
- Personal från BHV överför ("remitterar") patienter som löper risk att få karies till folktandvård för orsaksinriktad kariesbehandling. Blanketten underlag för överföring har utvecklats eferhand.
- FTV kontakter BHV för att nå patienter som uteblir till tandvården, genom samverkan kan dessa barn lättare fångas upp.
- Omvänd överföring ("remiss"), FTV kan överöra barn med karies till BHV där kariesproblematiken kvarstår trots orsaksinriktad kariesbehandling.
- Tandsköterska deltar kontinuerligt i babycafé och övrig verksamhet.
- Tandsköterska kallar patienter som kommit på remiss från BHV för orsaksinriktad kariesbehandling.
- Goda munvårdsvanor ses som en naturlig del i öppna verksamheter på FC och BHV.
- Folktandvården är en resurs och sakkunnig för personal och familjer i tandvårdsfrågor.
- Samverkan har under 2016 och 2017 startats upp på flera familjecentralen i Skaraborg med Södra Ryd som modell.
- Flera åtgärder med grund i samverkansprojektet i Södra Ryd har nu implementerats i hela VGR:
 - På initiativ från barnhälsovården i VGR lämnas tandborste och tandkräm samt information på förälders modersmål ut på BHV vid 8 månaders besök (detta sker om ett komplement till sedvanligt 6 månaders utskick).
 - Underlag för överföring mellan barnhälsovård och folktandvård som har utformats i Södra Ryd används nu i hela VGR.

Fortbildning

Gemensamma samverkansdagar/utbildningar för BHV och FTV i Skaraborg har genomförts under våren 2017, personal från Södra Ryd har deltagit och även presenterat projektet. Projektet presenterades på en familjecentralsdag i Töreboda 171010 med syfte att inspirera andra familjecentraler i Skaraborg att påbörja samverkan med folktandvården.

Framtida aktivitet

Familjecentralen Södra Ryd har som mål att vara en hälsoinriktad familjecentral. I takt med att antalet asylsökande och nyanlända ökar är det av stor vikt att projektet/ verksamheten utvecklas. Tandsköterskan som integrerad del av verksamheten på familjecentral behöver utökas för att de nyanlända familjerna ska kunna få information och kunskap om goda hälsovanor och svensk tandvård.

Planerar årliga utbildningar/erfarenhetsutbyte med andra familjecentraler som aktivt jobbar med samverkan eller är intresserad av samverkan.
Inspirationsdag för samverkan FTV och FC inom hela Skaraborg planeras 180208.

Förväntat resultat

Familjecentralen i S Ryd och Folktandvården genomför ett 5-årigt projekt med start HT 2014. Målet var att ta fram en modell för att bevara det friska frisk samt vid behov identifiera patienter som löper risk att utveckla en kariessjukdom genom samverkan mellan BHV, FC och FTV. Modellen/konceptet, som har utvecklats, skall kunna användas av andra FC, eller liknande verksamheter, inom Västra Götalandsregionen (VGR). I ett längre perspektiv förutsätts modellen medföra bättre tandhälsa hos barnen vilket medför ett minskat behov av tandvård, akut och planerad.

Måluppfyllelsen kommer att mätas genom epidemiologiska uppgifter 2020 på 6-åringar som deltagit i projektet från projektstart. Vidare kommer antal överföringar ("remisser") på riskpatienter från BHV till folktandvård beräknas. Antal patienter som uteblivit på FTV som kan fångas via kontakt med BHV kommer också att utvärderas. Vidare utvärderas personalens upplevelse av ökad samverkan FC, BHV och FTV.

En utökad samverkan med FC, BHV och FTV innebär hälsobudskap förstärks och att riskbarn lättare "fångas upp". I förlängningen leder detta till fler kariesfria 6-åringar i Södra Ryd med bättre kost- och munhygienvanor till gagn för deras munhälsa men även för deras allmänhälsa. På sikt ger detta fler friska skolbarn och unga vuxna samt en mer jämlik tandhälsa.

Folktandvårdens odontologiska bokslut i Västra Götaland 2016 visar en försämrad tandhälsa i åldersgruppen 3-6 år i regionen. Detta bokslut visar också att tandextraktioner har blivit vanligare i denna åldersgrupp. Avseende åldersgruppen 3-6 år i Södra Ryd, Skövde ses dock en trend till förbättrad tandhälsa.

Förutsättningar för projektet

Förutsättningarna för att projektet skall kunna genomföras och uppfylla målen bedöms som goda. Klinikledning FTV S Ryd avsätter tid för tandsköterskas medverkan på familjecentral och övrigt arbete inom projektet.

Projektets fortskridande förutsätter att resurser ställs till förfogande och att medverkande personal kontinuerligt får ta del av utbildningar och utvärdering av projektet i socioekonomiskt utsatta områden. Intresset för att göra detta är stort både vid FC, BHV och FTV. Hälsoodontologiska enheten (HOE) har kompetens och erfarenhet både vad gäller projektverksamhet och folkhälsoarbete. Dessutom finns inom HOE medarbetare med forskningskompetens. Förutsättningen är att finansieringen säkras över tid genom ekonomiskt stöd fram till 2020.

Nuläge och förbättringar

- Projekt rullar på, all personal positiv.
- Blanketten underlag för samverkan har utvecklats och förbättrats.
- Flöde av överföringar ("remisser") till folktandvården, 49 överföringar har inkommit sedan projektstart varav 11 under delrapportens period.
- Tandsköterska har blivit en mycket uppskattad del av verksamheten på familjecentral.
- Under senaste året har tandsköterskans roll förstärkts på familjecentralen och ses nu som en integrerad del i familjecentralens verksamhet. Tandsköterska deltar i babycafé

en gång per månad med 20-26 besökare/tillfälle och i 0-6 års verksamheten en gång per månad med 40-50 besökare/tillfälle. Tandsköterska deltar också i arbetsgruppsträffar avstämningsmöten och familjecentralsdagar mm.

- Många nyanlända leder till ökat behov av tandsköterska på FC.
- Fortlöpande möten i styrgruppen var 3:e månad.
- Nytt informationsmaterial till BHV och FC har utformats
- Utbildning/erfarenhetsutbyte.
- Öppen verksamhet familjecentral jobbar aktivt med att stötta familjer till goda vanor.

Budget

- Folktandvården har bidragit med 75.000 kr i folkhälsomedel
- Skövde kommun bidrar med pengar till material, ca 5000 kr per år.
- Bidrag från folkhälsorådet dec 2014; 50.000 kr för erfarenhetsutbyte och fortbildning.

Resurser

Tandsköterskas arbete inom projektet medför kostnad på ca 65 000 kr per år ink sociala kostnader. Klinikchefs deltagande i möten och styrgrupp medför kostnad på ca 25 000 kr per år ink sociala kostnader.

Framtida finansiering

Medel för personals arbete inom projektet ska sökas från folktandvårdens tvärsektionella folkhälsomedel.

Arbetsform och rutiner

Avstämning gentemot styrgruppen görs med ca 3 månaders intervall.

Projektledare och berörd personal dokumenterar sin verksamhet med projektdagbok.

Utvärdering och rapport

Kontinuerlig rapportering

Referensgrupp Strategiskt folkhälsoråd och beredningen medborgare & folkhälsa informeras årligen.

Folktandvårdens ledningsgrupp informeras kontinuerligt.

Ledningsgrupper Närhälsan informeras kontinuerligt.

Projektet redovisas i HOE:s verksamhetsberättelse och på folktandvårdens intranät.

FoU-medel har sökts för vetenskaplig utvärdering.

Slutrapport

Slutrapport lämnas under våren 2020 till:

Strategiskt folkhälsoråd och beredning medborgare & folkhälsa.

Folktandvårdens ledningsgrupp

Närhälsans ledningsgrupp

Förkortningar

BHV = Barnhälsovård

deft = kariesade, extraherade och fyllda tänder

FC = Familjecentral

FTV = Folktandvården

HOE = Hälsoodontologiska enheten

VGR = Västra Götaland Regionen

Referenser

1. Alm A. On dental caries and caries-related factors in children and teenagers. Thesis. Göteborg: University of Gothenburg, 2008.
2. Böge Christensen L, Twetman S, Sundby A. Oral health in children and adolescents with different socio-cultural and socio-economic backgrounds. *Acta Odontologica Scandinavica* 2010;68:35-42.
3. Castilho AR, Mialhe FL, Barbosa Tde S, Puppim-Rontani RM. Influence of family environment on children's oral health: a systematic review. *J Pediatr.* 2013;89:116-23.
4. Hooley M, Skouteris H, Boganin C, Satur J, Kilpatrick N. Parental influence and the development of dental caries in children aged 0-6 years: a systematic review of the literature. *J Dent.* 2012;40:873-85.
5. Kramer A-C. Föräldrars betydelse för 3-åriga barns munhälsa; En rapport från Mjölktandsprojektet i Skaraborg. Sahlgrenska Akademin, Göteborgs universitet
a. FoU-centrum Primärvården och Folktandvården Skaraborg. 2009. Rapport 2009:4.
6. Macpherson, L.M., et al. National supervised toothbrushing program and dental decay in Scotland. *J Dent Res* 2013; 92:109-13.
7. Odontologiskt bokslut 2016 – Folktandvården.
<https://folktandvarden.vgregion.se/.../broschyr-odontologiskt-bokslut-2016-v1.2-mf...>
8. SBU: Att förebygga karies. En systematisk litteraturöversikt. Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) (The Swedish Council on Technology Assessment in Health Care); 2007. SBU-rapport nr 188.
9. SKL: Samling för social hållbarhet – minska skillnader i hälsa. Tillgänglig via:
http://www.skl.se/vi_arbetar_med/halsaochvard/jamlikvalfard/social-hallbarhet.
10. Socialstyrelsen: Sociala skillnader i tandhälsa bland barn och unga.
www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-5-34
11. Socialstyrelsen: Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård samt tandvård – Lägesrapport 2016. www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-3-16
www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-3-16
12. Socialstyrelsen: Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård – Lägesrapport 2017. www.socialstyrelsen.se/publikationer2017/2017-3-1

13. Socialstyrelsen: Karies bland barn och ungdomar – Epidemiologiska uppgifter för år 2016. www.socialstyrelsen.se/publikationer2017/2017-11-6
14. SOU 2017:47. Kommissionen för jämlik hälsa – Slutbetänkande (2017) *Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa - Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa*. Stockholm.
http://www.regeringen.se/49ba4e/contentassets/3917644bbd69413bbc0c017647e53528/nasta-steg-pa-vagen-mot-en-mer-jamlik-halsa-slutbetankande-av-kommissionen-for-jamlik-halsa_sou2017_47.pdf
15. Twetman S. Caries prevention with fluoride toothpaste in children: an update. *Eur Arch Paediatr Dent*. 2009;10:162-7.
16. Wang NJ, Aspelund GO. Children who break dental appointments. *Eur Arch Paediatr Dent* 2009;10:11-4.
17. Wennhall I, Norlund A, Matsson L, Twetman S. Cost-analysis of an oral health outreach program for preschool children in a low socioeconomic multicultural area in Sweden. *Swed Dent J*. 2010;34:1-7.
18. Östberg AL, Skeie MS, Skaare AB, Espelid I. Caries increment in young children in Skaraborg, Sweden: associations with parental sociodemography, health habits, and attitudes. *Int J Paediatr Dent*. 2017;27:47-55.